

Çevirmen Sesi ve Yaratıcı Ortaklık: Edebi Çeviri Üzerine Bir İnceleme

ÖĞR. GÖR. DR. KADİR SARIASLAN*

Öz

Bu çalışma Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* adlı romanının Maureen Freely ve Alexander Dawe tarafından yapılan İngilizce çevirisinden alınan bazı bölümler üzerinde Theo Hermans'ın çevirmenin sesi teorisini tahlil etmektedir. Araştırma baş karakter Raif Efendi'nin ilk olarak tanıtıldığı özel tasvir bölümünü kapsamaktadır. Theo Hermans çevirmenlerin açık (explicit) ve örtük (implicit) yollarla bir çift seslilik (double voice) yaratabileceğini ve okuyucuların metnin yazarındansa çevirmenin sesini duyduklarını ifade etmektedir. Çevirmenlerin sözcüksel ve yapısal tercihleri, çevirmen müdahaleleri ve kendilerine özgü anlatı tarzları çeviri pratiği açısından incelenen faktörler olmuştur. Hermenötik bir tartışma yürütülerek elde edilen derin anlama ulaşma çabası içinde çevirmen sesinin yazarın aklındaki karakter resmini ne derecede yansıttığı analiz açısından önemli olmuştur. Araştırma için seçilen bölümlerde yazarın dikkat çeken yalın ama şiirsel dili ritmik bir ton ile baş karakteri ve karakterin ait olduğu toplumla ilişkisini canlı bir sahne yaratarak sunmakta iken, çeviri metnin analizi sonucu elde edilen veriler çeviri metinde şiirsel ve estetik dilin daha düz bir anlatıma dönüştüğü ve dolayısıyla karakter hakkında oluşturulmak istenen canlı imgelemin etkisini kaybettiği görülmüştür. Ayrıca, çeviri metinde toplumun sıradan gözüken insanlara karşı takındığı duyarsız tutumun yeterince net ifade edilemediği ve dolayısıyla yazarın vermek istediği toplumsal çatışma hissiyatının oluşturulamadığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda, çevirmenlerin kaynak metnin hedef okuyucu tarafından anlaşılmasının niyetlendiği fakat derinlikli anlatımın hedef dile yeterince yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma yazar ve çevirmen seslerinin ne derecede örtüştüklerini, ayrışma noktalarının hangi faktörlerden kaynaklandığını belirlemeye yönelik bir alan çalışması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevirmen sesi, *Kürk Mantolu Madonna*, edebi çeviri, hermenötik, çeviri stratejileri.

Translator's Voice and Creative Collaboration: A Study On Literary Translation

Abstract

This study analyses Theo Hermans' translator's voice theory on some passages taken from the English translation of Sabahattin Ali's *Madonna with the Fur Coat* by Maureen Freely and Alexander Dawe. The study covers the special description section where the protagonist Raif Efendi is first introduced. Theo Hermans argues that translators can create a double voice through explicit and implicit means and that the reader hears the voice of the translator rather than the author of the text. Translators' lexical and structural preferences, translator interventions, and their unique narrative styles have been the factors analysed in terms of translation practice. The extent to which the

* Yalova Üniversitesi. Yabancı Diller Yüksekokulu. kadir.sariaslan@yalova.edu.tr. ORCID: 0000-0002-3575-8319

Gönderilme Tarihi: 9 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 10 Mart 2025

translator's voice reflects the character picture in the author's mind in an effort to reach the deeper meaning obtained through a hermeneutical discussion has significance for the analysis. In the chapters selected for the study, the author's simple but poetic language presents the character and his relationship with the society he belongs to by creating a vivid scene with a rhythmic tone, while the data obtained from the analysis of the translated text showed that the poetic and aesthetic language in the translated text turned into a flatter narrative and thus lost the effect of the vivid imagery desired to be created about the character. In addition, it was found that the insensitive attitude of society towards seemingly ordinary people could not be expressed clearly enough in the translated text and thus the feeling of social conflict that the author wanted to give could not be created. As a result of the study, it was determined that the translators intended the source text to be understood by the target reader, but the in-depth narration was not sufficiently reflected in the target language. This study is a field study to determine the extent to which the author and translator voices overlap, and which factors are responsible for the points of divergence.

Keywords: Translator's voice, Kürk Mantolu Madonna, literary translation, hermeneutics, translation strategies.

GİRİŞ

Çeviri sade dilsel bir aktarım olmaktan öte kaynak metin ile girilen yaratıcı ve yorumlayıcı bir etkileşim sürecini ifade eder. Çeviri çalışmaları ise bu karmaşık yapıyı inceleyerek, kültürler ve diller arası aktarımın nasıl ve hangi şartlarda cereyan ettiğini açıklamayı hedefler. Söz konusu bu çalışma ise Türk Edebiyatı'nın önemli figürlerinden biri olan Sabahattin Ali'nin ünlü romanı *Kürk Mantolu Madonna*'nın (2017) Maureen Freely and Alexander Dawe tarafından *Madonna in a Fur Coat* (2016) adıyla yapılmış olan çevirisini Theo Hermans'ın *The Translator's Voice in Translated Narrative* (1996) adlı çalışmasında teorik olarak şekillendirdiği çevirmenin sesi kavramı çerçevesinde incelemektedir.

Kürk Mantolu Madonna yalın ama şiirsel, derin duyguların barındığı, aşk, yabancılaşma ve insan kırılmalı gibi temaların işlendiği bir başyapıttır. Romanın baş karakteri olan Raif Efendi romanda derin kültürel bir özgünlük içerisinde titiz, canlı ve oldukça ritmik satırlarla tasvir edilmektedir. Özellikle romanın girişinde yapılmış olan Raif Efendi tasvirinde ana karakterin temel özelliklerini kuşandığı bir bölüm vardır. Bu bölümde yazar bir plan dahilinde, ince ayrıntılara dikkat ederek ana karakteri sıradan, ait olduğu toplumu ise kayıtsız olarak betimlemektedir. Raif Efendi ve toplum arasındaki bu gerilim dolu ilişki şüphesiz yazarın maharetiyle canlı imgelemlerle ortaya konmuştur. Bu çalışma bu özel bölüm üzerine kurulmuş olup, betimleyici bir karşılaştırma düsturu ile çevirmen tercihlerini ve bu tercihler sonucu ortaya çıkan betimleme ile kaynak betimleme arasında oluşan dilsel kullanım farklarını belirlemek amacıyla çevirmen sesinin kaynak metin üzerindeki etkileri üzerine empirik bir tartışma

Sabahattin Ali

yürütmektedir. Göstergelerarası çeviri kapsamında değerlendirilebilecek bu sinematik betimlemede, çevirmenlerin yazar tarafından dilsel işaretlerle resmi çizilen baş karakterin resmini yine dilsel işaretler yoluyla hedef dilde yeniden çizmek gayeleri irdelenmektedir (Eco, 1979, s. 71).

Çevirmenler kaynak metnin estetik, kültürel ve duygusal inceliklerini kavramak ve bu özellikleri erek okuyucuya aktarmakla meşgul olurlar. Bu anlamda, yazar özgünlüğünün ve yaratıcılığının söz konusu olduğu edebi eserlerde çeviri eylemi daha da güç hale gelmektedir. Çevirmen kararlarının sade, diller arası bir denklik arayışı değil, aynı zamanda yazarın metin üzerindeki sesinin erek okuyucuya dilsel sınırlar içerisinde tam ve bozulmamış bir şekilde aktarılmasını sağlayabilmesi beklenmektedir. Theo Hermans (1996) çevirmen sesi teorisi ile çevirmenlerin her ne kadar “görünmez” olma çabası içinde olsalar da sözcük ve yapısal tercihlerle ve açık (explicit) ve örtük (implicit) müdahalelerle çeviri metin üzerinde bir yeni “çevirmen sesi” oluşturduklarını ifade eder. Hermans (1997) kaynak metnin yazarının sesi ile çevirmen sesinin bir bütün olarak metin üzerinde bir “çift seslilik” (double voice) oluşturduğunu ve erek okuyucunun da metni sadece yazarın sesi ile değil çevirmenin sesi ile de duyduğunu ileri sürmüştür. Çevirmen sesi çevirmenin yoruma dayalı yaklaşımı ve tercihleri ile oluşmakta ve kaynak metni belli ölçülerde yeniden şekillendirmektedir. Çeviri eyleminin hermenötik düşünme biçimine dayalı bir anlam kuşanması olduğu düşünüldüğünde, çevirmenlerin kaynak metni ele alış biçimleri çeviri süreci açısından somut veriler ortaya koyar ve çeviri metinde yankılanan seslerin analiz edilme imkânı doğar (Steiner, 1975).

Bu çalışmada, Hermans’ın yan metinsel unsurlar, çeşitli eklemeler ve çevirmen notları gibi metin dışı harici yorumlar değil, çevirmenlerin fiili çeviri eylemini oluşturan dilsel, yapısal ve anlatımsal yönelimleri gibi örtük (implicit) müdahaleleri incelenmektedir. Baş karakterin tasviri esnasında, çevirmenlerin sözcük tercihleri, anlatımsal yaklaşım ve tarzları, kelime ve kavram ekleme yahut çıkarımları ele alınmaktadır. Çevirmen tercihlerinin Sabahattin Ali’nin şiirsel ve derinlikli anlatımını ne derecede yansıttığı sorusu ise bu çalışmanın ana araştırma sorusudur. Zira, Ali, yalın, sade bir anlatım yolu seçmesine rağmen, dili oldukça şiirsel ve cümleler ve kelimeler arasında bir ağ varmış hissiyatı oluşturacak nitelikte girifttir. Seçili örnekler ile bu dilsel zenginliğin çeviri metinde yankılanıp yankılanmadığı, yazar ve çevirmen arasında nasıl bir diyalojik ilişki bulunduğu cevap aranan sorulardır.

Çalışma metodu olarak karşılaştırmalı metinsel analiz tercih edilmiştir. Metinsel analiz, çevirmenlerin metni daha iyi anlayabilmeleri açısından olmazsa olmaz nitelikte olup metin yazarının gerçek niyetine ulaşabilme imkanı tanıyarak çeviride hangi yöntem ve stratejilerin benimsenmesi gerektiği açısından ana yol göstericidir (Losenje, 2022, s.27). Çalışmanın metinsel analiz sürecinde hermenötik tartışma yürütülerek metni etkileyen sosyal, tarihi ve edebi parametrelerin anlaşılması amaçlanmıştır (van Dijk, 2011, s. 10). Çalışmada kullanılan veri seti ise nitel araştırma yöntemlerinden maksatlı örneklem yöntemi ile kaynak kitaptan seçilmiştir. Zira maksatlı örneklem yöntemi ile çalışmanın merkezinde yer alan araştırma konusunun irdelenmesine yönelik metinler seçilmektedir (Liamputtong, 2019). Bu noktadan hareketle, 2017 yılında yayınlanan 84. Basım serisindeki Türkçe kaynak romandan alınan çeşitli cümle örnekleri ana karakter olan Raif Efendi’nin karakter özelliklerini ve ait olduğu toplumun yapısını ele almaları hasebiyle seçilmiş olup, bu cümleler romanın gidişatı ve yazarın anlatı tarzı açısından önem teşkil etmektedir. Söz

konusu kaynak cümlelerin İngilizce hedef diline çevirileri örnek bazlı olarak hermenötik bir tartışma süzgecinden geçirilerek, makro düzeyde betimleyici bir analiz ve yorumlama yapılmaktadır. Örtük çeviri müdahalelerinin Theo Hermans'ın çevirmenin sesi teorisi ışığında analizi yapılmakta ve örnek durumlar üzerinde kaynak yazar sesi ile karşılaştırmalar yapılarak çift seslilik kavramı incelenmektedir. Bu yöntem aracılığıyla, çevirmenin sesini oluşturan temel sözcüksel, yapısal ve anlatı tarzına dayalı tercihler analiz edilip, kaynaktaki tasvirin oluşturduğu durumsal yapının hedef dile taşındığında ortaya çıkan psikolojik ve sosyolojik yansımaları üzerine tartışma yapılmaktadır. Bu çalışma niteliksel bir yaklaşımla derlenerek, çeviri eyleminin hermenötik bir kaygıyla ele alındığında ya da alınmadığında, sanatsal estetiği hangi ölçülerde etkileyip etkilemediğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu yöntem ile çevirmenin kaynak metnin ortak yaratıcısı olarak sesini, esasen yaratıcı performansını, değerlendirmek amaçlanmıştır.

1. ÇEVİRMENLER

Maureen Freely Amerika doğumlu olmasına rağmen çocukluk yılları Türkiye'de geçmiştir. Güçlü bir Türkçe hakimiyetine sahiptir. Çevirdiği eserler arasında Nobel ödüllü Orhan Pamuk'un *Kar, Kara Kitap, İstanbul: Hatıralar ve Şehir, Öteki Renkler* ve *Masumiyet Müzesi* adlı romanları da bulunmaktadır. Ayrıca, Alexander Dawe ile birlikte Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ünlü *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü İngilizce'ye çevirmiştir. Kendisi de yazar olan Freely'nin dokuz adet romanı vardır. Özellikle son romanı *Sailing through Byzantium* okurlar tarafından beğeni toplamıştır.

Maureen Freely

Alexander Dawe

Alexander Dawe tıpkı Freely gibi Amerika doğumlu olup uzun yıllardır Türkiye'de yaşayan çevirmen, oyuncu ve yazardır. Edebi çeviri alanında pek çok esere imza atsa da en bilinen çevirileri Freely ile beraber ortaya koydukları *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ve *Kürk Mantolu Madonna*'dır. Dil hakimiyeti yüksek olan Dawe, Türk romanlarının İngilizce okurları tarafından tanınırlığına katkıda bulunmuş ve okurlar ve eleştirmenlerden olumlu dönüşler almıştır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Kaynak metnin çeviri serüveninde çevirmenin temsil ettiği pozisyon hedef kitlenin metni anlayış biçimini doğrudan etkilemektedir. Hatta, çevirmenin kaynak metin üzerindeki izi bir nevi yeniden yaratım olarak değerlendirilmektedir. Wang (2023) çevirmenin kültürel kimliğinin ve tarihsel geçmişinin ve çeviri yapma motivasyonunun çeviri performansını etkileyebileceğini ifade etmektedir. Kelime tercihleri, açıklamalar, açığa kavuşturmalar, kültürel filtrelemeler, kelimelerin yahut kavramların silinmesi yahut atılması ve çeşitli yapısal değişimler çevirmenin pratikte kaynak

metin üzerindeki değiştirici ve dönüştürücü etki ürettiği araçlardır. Bu araçların bile isteye veya farkına varılmaksızın kullanılması çevirmenin kendi sesini metin üzerine örtmesi anlamına gelmektedir. Okuyucular bir kaynak metni okudukları sırada çevirmenin sesini duymadıklarını ifade ederek, bunun sadece bir yanılsama olduğunu öne sürer (Karabulut, 2020, s. 677). Esasen çevirmenin sesi ile kaynak metne ulaşan okuyucu aslında kimin sesiyle metnin konuştuğunu kestiremeyebilir. Bu noktada, Hermans çevirmenin sesi kavramını řu şekilde tanımlamaktadır:

Çeviri anlatı söylemi her zaman ikinci bir ses daha taşır, ben buna çevirmenin söylemsel varlığının bir göstergesi olarak Çevirmen'in Sesi diyeceğim. Bu ses, kendini az ya da çok ölçüde gösteriyor olabilir. Bütünüyle Anlatıcı'nın arkasına gizlenip çeviri metinde kendine ilişkin bir iz bulunmasını olanaksız kılabilir. Metnin yüzeyine çıkıp, kendi adına, kendi adıyla, diyelim metin dışı bir Çeviri'nin Notuyla, konuşan özneyi niteleyen türden bir kendine göndermeyle, birinci kişi işlevini üstlenirse varlığını en doğrudan ve en gerçekçi şekilde göstermiş olur (Hermans, 1997, s. 65).

Yapmış olduğu tanımla, Hermans çevirmenin kaynak metin üzerindeki varlığının miktarının kendi belirleyeceği sınırlarla az veya çok olacağına yine çevirmenin kendinin karar verebileceğini ifade etmektedir. Bu noktada çevirmenin "eşdeğerlik" kavramını nasıl ele aldığını değerlendirmek gereği ortaya çıkar. Zira "eşdeğerlik", çevirmenin kaynak metni ele alırken aklının bir köşesinde sürekli tuttuğu ve bütün çeviri sürecini belirleyen temel faktördür. Baker (2018) eşdeğerlik kavramını hedef metnin hedef dilde en etkili şekilde ortaya konmasını sağlayan temel ülkülerden biri olarak değerlendirir. Hermans'ın çevirmenler için şeklini ve sınırlarını çizdiği çeviri hareket alanının temel belirleyici faktörü de yine çevirmenin eşdeğerlik konu başlığını nasıl ele aldığıdır. Bu noktada, kaynak metne özgü dil içi ve dil dışı bütün anlatı alanlarını kapsayan genel bir kavrayış potansiyeli gösteren işlevsellik kavramının önemi ortaya çıkmaktadır.

Çevirmenlerin eşdeğerlik koşulunu sağlamaya çalışırken aynı zamanda diller arası doğal farklılıkların mevcut olduğunu bilip bu yönde bir işlevsellik yani amaca yönelik eylem uygulama durumunun şart olduğu açıktır. Nord (2006) işlevsel eşdeğerlik kavramıyla çevirinin sadece bir dil içi faaliyet olmadığını aynı zamanda kültürel bir adaptasyonu da temsil ettiğini ifade etmektedir. Bu mana dahilinde, çevirmenin kaynak metin etkisini üretmeye çalışırken hedef kitlenin algılama evrelerini göz önünde bulundurarak esnek bir yaklaşım göstermesi olasılığı ortaya çıkmaktadır. Öte taraftan, işlevsel eşdeğerlik oluşturma ülküsünün kaynak metnin semantik yani anlamsal mevcudiyetini tehdit edecek nitelikte sonuçlar üretmesi bütün bir çeviri eylemini tehdit edebilir. Kaynak metnin bütününe veya bir bölümünün çevirmen tarafından kavranamaması yahut eksik veya hatalı ele alınması kaynak metin dünyası ile hedef metin dünyası arasında bir anlamsal uçurum meydana getirebilir. Venuti (1995) semantik eşdeğerliği yahut denkliği kaynak metnin anlamsal boyutunun kavranması yoluyla hedef dilde yeniden oluşturulması süreci olarak görmektedir. Kaynak metindeki kavramların inceliklerinin ayırdına varıp buna göre konum almak çevirmenlerin önünde olmazsa olmaz bir görev olarak durmaktadır.

Kaynak metinle eşdeğer bir hedef metin yaratma çabası içerisinde olan çevirmen isterse yazarın ardına saklanıp kendisini görünmez kılabilir, isterse de kendinden dışsal bir ses üreterek metnin hala yapım süreci içerisinde olduğu fikrini destekler nitelikte metni belli ya da belirsiz miktarlarda dönüştürür (Venuti, 1995). Bu bağlamda, Taş "çevirmen sesi ayrıca metin içinde, metnin

bağlamında ve dilin işleyişinde de belirebilir” (2017, s. 252) diyerek çevirmenin metnin içinde nasıl var olduğuna dair değerlendirmede bulunmuştur.

Çevirmen kaynak metni kendi anlamlama süzgecinden geçirirken temelde onu kavrama ve kendi dilinde dönüştürme gayreti içine girer. Bu süreç çevirmenin diller arası sınırlarda gezindiği ve bazen bu sınırlara takıldığı bir yoldur. Bu engebeli yolda ilerlerken çevirmen kendi ileri müdahaleleriyle kendi söylemsel varlığını yani sesini metin üzerinde duyulur hale getirir. Bu durumda çeviri metin üzerinde bir *ikinci ses* yaratılır (Hermans, 1996, p. 27; Bosseaux, 2004; Mclaughlin, 2008). Kaynak metin ve çeviri versiyonu arasındaki ayrışma da bu noktada belirginleşir. George Steiner (1975) çeviri sürecini değerlendirirken kaynak metni bir anlamlama alanı olarak görüp çeviri eylemini de bir nevi işgal hareketi olarak değerlendirir. Hermenötik bakış açısıyla değerlendirildiğinde, çevirmenin sesi bütününde metne ve özelde de metni oluşturan unsurların hepsine inanç duymasıyla vücut bulmaya başlar. Steiner, anlamlamanın mümkün olduğuna ikna olmayı ilk aşama olarak görür ve daha sonra hedef dilde şifre çözme işleminin yani yeniden yaratım sürecinin başlayabileceğini ifade eder.

Bir çeşit yorumlama metodolojisi olarak kabul edilen hermenötik akımı dil felsefecisi Steiner (1975) tarafından çeviri çalışmaları alanında yenilikçi bir teori olarak ortaya çıkmıştır. Dört aşamadan oluşan akıma göre kaynak dilde üretilmiş olan bir metinde ilk etapta bir anlam bulunduğu dair inanç geliştirilmesi gerekir. Bu bakış çevirmenin kendine, kaynak metne ve kendi öz diline güven duymasıyla pekişir. İkinci aşama olarak, Steiner çevirmenin toprak peşinde koşan bir çeşit işgal gücü gibi hareket ederek, saldırgan biçimde kaynak metni fetheder. Üçüncü aşama olarak ithal etme ileri sürülür. Bu süreçte, çevirmen kaynak dilde kaynak metinden elde ettiği anlam parçacıklarını hedef dile taşır ve bir anlam bütünü oluşturmaya çalışır. Bu süreçte kaynak metin hedef metne taşınırken çeşitli dönüşümler geçirmesi doğal kabul edilir. Son aşama olarak ise telafi etme ve yeniden üretme süreçleri başlar. Bu noktada çevirmen çeşitli inisiyatifler geliştirerek kaynak dil ve hedef dil arasındaki ince nüansları çeşitli çeviri eylemleri ile telafi ederek korumaya çalışır. Hermenötik düşünce biçimi ile çevirmen kaynak metni değerlendirirken somut bir çeviri analitiği elde eder ve her bir aşamada kontrolü elinde tutar. Bu teori teknik olarak çevirmene hareket esnekliği kazandırırken, kaynak dilde derin düşünme fırsatları açarak anlam kayıplarının önüne geçilmesini sağlar. Hermenötik ve çevirmenin sesi teorileri temelde birbirleriyle ilintili olmakla beraber, çevirmenin sesi kavramını açıklarken Hermans (1996) çevirmenin kendi kültürel ve estetik tercihlerini uyguladığını ve bunun kaçınılmaz olabileceğini işaret etmiştir. Açık (explicit) ve örtük (implicit) biçimlerde kendini gösteren çevirmen müdahaleleri kaynak metnin dönüşümünü sağlayan araçlardır.

Çevirmenin metne doğrudan müdahalelerini ifade eden açık ses müdahaleleri esasen çevirmenin hedef kitlenin anlama ve kavrayış biçimine adapte olabilmek amacıyla yaptığı metnin civarında görülen eklemeler, çıkarmalar ve dışsal anlatı çeşitlendirmeleridir. Hermans (1999) bu tarz açık ses müdahalelerinin yazarın öz niyetini dönüştürme ya da baskılama potansiyeli taşıdığını ve bunun da çeviri eylemi açısından riskli olduğunu ifade etmektedir. Çevirmen sesinin yazarın orijinal sesini baskıladığı durumlarda, hedef okuyucular çeviri metni orijinal metinmiş gibi okuyabilirler (Alvstad, 2014, s. 281). Bu bağlamda, potansiyel risk alanlarıyla alakalı geliştirilecek farkındalığın, çevirmenleri yazarın sesinin en az oranda baskılandığı çeviri sonuçlarına götüreceği ifade edilebilir.

Hermans (1996) açık ses müdahalelerine örnek olarak özetle şu faktörleri ortaya koymaktadır; önsöz, sonsöz, dipnot ve açıklayıcı not gibi yan metinsel unsurlar, harici eklemeler ve kültürel farklılıklara dair ek notlar, çevirmenin kendi çeviri serüveni üzerine yaptığı değerlendirmeler. Genette yan metinsel unsurların metnin oluşumunda tamamlayıcı unsurlar olarak önemli rol oynadıkları fikrini savunmaktadır. Açık ses müdahaleleri bu açıdan çevirmenin harici müdahalesinin en belirgin örnekleridir (Genette, 1997, s. 1).

Guo, Ang and Xie (2023) empirik çalışmalar aracılığıyla çevirmen sesinin analiz edilip detaylarıyla ortaya konabileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda, açık ses müdahalelerinin aksine, örtük ses müdahaleleri çevirmenin metni çevirirken uyguladığı çeviri tercihleri sonucu oluşan ve sadece karşılaştırmalı bir değerlendirme sonucu ortaya konabilecek tarzda müdahalelerdir. Örtük ses müdahaleleri ile ortaya çıkan çevirmen sesi kendisini, metinsel üslup, ton, sözcük seçimleri ve kültürel öğelerin çevirisi özelinde göstermektedir. Hermans (1996) bu müdahalelerin temelinde, çevirmenin metni algılayışının ve genel bakış açısının hedef metne sızmasının bulunduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda, genel manada çevirmenin kimliği, özel anlamda ise düşünsel, sosyo-kültürel hayatı ve kişilik özellikleri bütüncül bir etki üreterek çeviri eserde yankılanmaktadır. Çeviri süreci esnasında çevirmenin karar vermez mekanizmalarının her zaman kaynak eser ve kaynak yazar öncelikli gerçekleştiği ifade edilemez. Zira çeviri tarihi pek çok maddi çeviri hatasının rastlandığı metinlerle doludur. Özellikle anlamlama, yeniden yorumlama, kaynak eserin estetik çerçevesine uyma ve yeniden bağlam yaratma gibi temel çeviri unsurlarının öne çıktığı edebi çevirilerde, çevirmenler az ya da çok oranlarda kendileşebilir ve bunu da çeviri metne yansıtabilir. Bu noktadan hareketle, çevirmen sesinin baskın olduğu metinlerde okuyucuların kaynak eser hakkındaki fikrinin manipüle edilmiş olduğu ifade edilebilir. Tymoczko (1998) ince çeviri müdahalelerinin hedef okuyucunun algısını güçlü bir biçimde şekillendirdiği fikrini ileri sürmektedir.

Çeviri metinler, yazar ve çevirmen seslerinin bir arada var olabildiği çok katmanlı bir yapı arz etmektedir (Hermans, 2007). Çevirmenlerin yazarın niyetini koruma ile hedef kitleye hitap etme çabaları arasındaki dengeyi temsil eden çift seslilik, çevirmen sesi ile yazar sesi arasındaki süregelen iletişimsel ilişkiyi ifade etmektedir. Bu diyalojik bağ edebi çevirilerde yazarın özgün üslubu ile çevirmenin yorumlama ve anlamlama süreçleri sonucu ortaya koyduğu ses arasındaki ilişkiyi ifade eder. Zira, Hermans (1996) çevirmen sesinin bazı durumlarda fark edilebilir olduğunu ve dolayısıyla pragmatik bir yan metinsel unsur kullanılarak çevirmen sesinin yazar sesinden bağımsız bir ses olduğunu okuyuculara duyurmak gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, çevirmen sesi araştırmaları sonucunda sadece çeviri üzerindeki çevirmen etkilerinin değil, aynı zamanda çevirmenin tıpkı bir yazar gibi öznelliğe sahip bir olgu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Jiang, 2012). Sonuç olarak, bir çeviri metnin okur gözünde oluşturduğu intibanın çevirmenin çevirmenlik performansı ile doğru orantılı olduğu açıkça ifade edilebilir. Öte taraftan, çevirinin bir yeniden yaratım süreci olduğu hesaba katıldığında, çeviri eseri başarı veya başarısızlık açısından değerlendiren okurların yazarı ve çevirmeni aynı derecede sorumlu tutmasının adil bir beklenti olduğu iddia edilebilir.

3. ANALİZ

Bu bölümde romanın baş karakter Raif Efendi hakkında genel bir tanıtım niteliğindeki tasvir bölümünden çeşitli parçalar cümleler halinde incelenmekte ve çevirmenin sesi teorisi üzerine betimsel bir analiz yapılmaktadır.

Örnek 1

Kaynak: “Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi benim üzerimde belki en büyük tesiri yapmıştır. Aradan aylar geçtiği halde bir türlü bu tesirden kurtulamadım” (2017:11).

Hedef: “Of all the people I have chanced upon in life, there is no one who has left a greater impression. Months have passed but still Raif Efendi haunts my thoughts” (2016:1).

Kaynak eserdeki bu cümlede geçen “bir türlü bu tesirden kurtulamadım” cümlesindeki “tesir” kelimesi cümledeki ana yargıyı oluşturan temel kelime olduğu görülmekte. Çevirmen bu kelimenin kavramsal karşıtı olarak “haunts my thoughts” tercihinde bulunmuş ve bu seçim, orijinal metindeki hafif duygusal yoğunluğu dramatikleştirilmiş ve şiirsel tonu daha karanlık bir ifadeye dönüştürmüştür. Çevirmenin bu tercihi hedef okuyucu için daha çarpıcı bir etki yaratmak amacıyla yaptığı ifade edilebilir. Diğer taraftan, “kurtulamadım” ifadesi başarılması istenen eylemin tüm çabaya rağmen başarılmadığı anlamını doğurmaktadır. Dolayısıyla, çeviri ifade Raif Efendinin bu tesirden kurtulma çabasını yani öznelliğini göz ardı etmiş gözükmektedir. Çevirmenin bu örtük müdahale örneğinde uyguladığı açıklama ile kendi sesini belirgin hale getirerek yazarın yaratıcılığına bir nevi ortak olmuştur.

Örnek 2

Kaynak: “Ne zaman kendimle baş başa kalsam, Raif Efendi’nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor” (2017:11).

Hedef: “As I sit here alone, I can see his honest face, gazing off into the distance, but ready, nonetheless, to greet all who cross his path with a smile” (2016:1).

Kaynakta sinematografik teknik ile işlenmiş olan bu esas oğlan tasvirinde, “ne zaman kendimle baş başa kalsam” ifadesi kişinin kendini âdeta başka biri olarak gördüğü anı anlattığı ve bu kişiyle konuşma fırsatı bulduğu anı anlatıyor ve derinlikli bir tasvirin şiirsel tezahürü olarak karşımıza çıkıyor. Çeviri eserdeki “As I sit here alone” ifadesi ise her ne kadar kişinin yalnızlığına gönderme yapsa da kaynaktaki şiirsel anlatımı sağlamadığı ve oluşturulmak istenen derinlikli ana karakter tasvirini daha yalın hale getirdiği ifade edilebilir. Dolayısıyla, görsel tasvir çabası içindeki yazarın protagonisti kalabalıklar içinde kaldığı ve yalnız olmayı başardığı veya değerli gördüğünü hissettirdiği anın özgül ağırlığını yansıtmakta eksik kalmaktadır. Ayrıca, kaynaktaki “biraz dünyadan uzak” ifadesi ile protagonistin bakışlarına derinlik ve gizem katan bu ifade çevirmen tarafından çevrilmemiş olduğu ve bu durumun da tasvirin niteliksel bir fakirleşme yaşadığı yani yazarın ana karakter hakkında oluşturmak istediği ilk görsel tasvirin ana omurgasını oluşturan “esas oğlana gizem” katma gayretinin akamete uğradığı ifade edilebilir. Dahası, bu çeviri tercihi baş karakterin dış dünyaya daha açık ve sosyal bir imajla yansıtılmasına neden olmuştur. Bu örnek özelinde bakıldığında, çevirmen kaynak metindeki yazar yaratıcılığını eksiltmeler yoluyla dönüştürmüştür.

Örnek 3

Kaynak: “Hatta pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan biriydi” (2017:11).

Hedef: “Indeed, he was rather ordinary, with no distinguishing features — no different from the hundreds of others we meet and fail to notice in the course of a normal day” (2016:1).

Bu kaynak cümledeki “görüp de bakmadan geçtiğimiz” ifadesi esasen yazarın Raif Efendi’nin genel görünüşündeki sıradanlığının altını çizmek için tercih ettiği bir ifade olduğu görülmektedir. Yazar bu ifade ile Raif Efendi şahsında tanımlanan bir “öteki” insan grubunun bizler yani normal olanlar tarafından onaylanmadığı ve kasti bir görmezden gelme sürecine maruz bırakıldığını anlatmaktadır. Bu ifadeyi önemli kılan nokta ise yazarın kitabın ve dolayısıyla tasvirin en başında bir plan dahilinde çizmeye çalıştığı özel olmayan hatta bayağı denebilecek bir kişinin tasvirindeki kritik bir parça olan normaller ve ötekiler arasındaki ayrıma işaret eden bir sezdirim ifadesi olmasıdır. Çeviri metinde ise bu ifadenin karşılığı olarak “fail to notice” tercih edilmiştir. Bu tercih sanki normal insanlar yani bizler bu insanları fark etmeyi istiyoruz fakat başaramıyoruz şeklinde bir anlam doğurmaktadır. Bu noktada, çeviri ifadenin normaller ve ötekiler arasında çizilmek istenen sosyal bölünmeyi işlevsel olarak karşılamadığı ve Raif Efendi özelinde toplumun sıradan insana karşı bile isteye takındığı kayıtsız tutumu ve tavrı göz ardı ettiği görülmektedir. Hermenötik değerlendirme ölçütüne göre değerlendirildiğinde, kaynak ifadenin anlamsal bütünlüğünün Steiner (1975)’in ifade ettiği üçüncü ve dördüncü aşamalarda ithal etme ve yeniden kurma süreçlerinde tam olarak korunamadığı görülmektedir. Çevirmen tercihinin bir nevi açıklığa kavuşturucu olduğu hissiyatı edinilmekte; fakat kaynak ifadedeki öz niyetin göz ardı edildiği de ortadadır.

Örnek 4

Kaynak: “Hayatının bildiğimiz ve bilmediğimiz taraflarında insana merak verecek bir cihet olmadığı muhakkaktı” (2017:11).

Hedef: “Indeed, there was no part of his life — public or private — that might give rise to curiosity” (2016:1).

Bu kaynak cümledeki “muhakkaktı” ifadesinin çeviri metinde kullanılmadığı, fakat cümledeki anlamın verildiği görülmektedir. Bu silme eylemi sonucunda çeviri cümlelerin bir bağımlı ve bir bağımsız cümle ile (*Indeed, there was no part of his life – public or private – that might give rise to curiosity.*) ihtiva edildiği ve “muhakkaktı” kelimesine olan vurgunun atlandığı gözükmektedir. Bu durum da çeviri cümleyi sade ve sözcük ekonomisi açısından tartışılır kılmıştır, zira yazar Raif Efendi’nin sıradanlığını çok güçlü sözcüklerle devam etmeyi yeğlemiştir. Bu kasıtlı tercihin silinmesi veya atlanması esas oğlanın kişiliğindeki sıradanlığın şiddetini azaltmaktadır. Dolayısıyla, çeviri cümle her ne kadar anlamı verse de yazarın sesini yansıtmamaktadır.

Örnek 5

Kaynak: “Acaba bunlar neden yaşıyorlar? Yaşamakta ne buluyorlar? Hangi mantık, hangi hikmet bunların yeryüzünde dolaşıp nefes almalarını emrediyor?” (2017:11)

Hedef: “What do they live for? What do they find in life? What logic compels them to keep breathing? What philosophy drives them, as they wander the earth?” (2016:1)

Bir diğer yalın anlatım örneği, “Acaba bunlar neden yaşıyorlar? Yaşamakta ne buluyorlar?” cümlelerinde gözlemlenir. Bu cümleler, Raif Efendi’nin yaşamı sorgulayan, içsel bir monoloğu olarak okuyucuya aktarılır. Türkçedeki retorik sorular, samimi ve derin bir sorgulama havası taşır;

karakterin yaşamın anlamına dair basit ama içten bir arayış içinde olduğunu gösterir. İngilizce çeviride bu cümleler *“What do they live for? What do they find in life?”* şeklinde çevrilmiştir. İngilizce versiyon, anlam olarak benzerliği korusa da Türkçedeki içsel ve samimi tonu daha hafif bir resmiyete büründürmüştür. Bu durum, Türkçedeki yalın ve samimi anlatımın, İngilizcede daha mesafeli bir hale gelmesine neden olmuştur. Çevirmenin bu tercihinin, hedef kitleye yönelik bir sadelik sağlama amacı taşıdığı söylenebilir, ancak bu aynı zamanda çevirmenin Türkçedeki duygusal yoğunluğu bir miktar da olsa hafifletmesine yol açmıştır. Ayrıca, ikinci sorudaki *“hangi hikmet”* ifadesi esasen dini çağrışımlar yapmaktadır, zira *“hikmet”* kavramı TDK’da *“Tanrı’nın insanlar tarafından anlaşılamayan amacı”*, akıl erdirilemeyen yahut sır dolu anlamlarına gelmektedir. Öte taraftan hedef metindeki *“logic”* kavramı daha çok akılla elde edilebilen sonuç yahut mantığa gönderme yapma durumunu işaret etmektedir. Bu kavramsal tezat ile kaynak retorik sorudaki ilahi gönderme hedef metinde insani sebeplendirmeye yerini bırakmıştır. Çevirmen tercihinin hermenötik değerlendirme aşamalarını tam olarak tamamlayamadığı, ve kaynak ifadenin anlamsal kimliğinin çeviri eserde kaybolduğu görülmektedir. Bu noktada çevirmen örtük bir müdahale aracı olan kelime tercihleriyle kendi sesini kaynak metin üzerinde hissedilir hale getirmiştir. Bu örnek, çevirmenin yaratıcı bir ortak olarak metin üzerinde kaynak metnin yazarı gibi belirleyici olabileceği ihtimalini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Örnek 6

Kaynak: *“Fakat bunu düşünürken yalnız o adamların dışlarına bakarız; onların da birer kafaları, bunun içinde, isteseler de istemeseler de işlemeye mahkûm birer dimağları bulunduğunu, bunun neticesi olarak kendilerine göre bir iç âlemleri olacağını hiç aklımıza getirmeyiz”* (2017:11).

Hedef: *“But we ask in vain, if we fail to look beyond the surface — if we forget that beneath each surface lurks another realm, in which a caged mind whirls alone”* (2016:1).

Tasvirin derinleştiği bu alıntı cümlede, yazar baş karakter özelinde oldukça sıradan ve bayağı gözükken insanlarda dahi bir akıl ve çözümlene yeteneğinin saklı olduğunu ifade ederek, baş karakter Raif Efendi’nin de esasen saklı bir potansiyele sahip olabileceği ihtimalini vurgulamıştır. İnsanların bu saklı hasletlere sahip kişileri keşfetmek konusunda takındıkları sabit tavrı *“dışlarına bakarız...aklımıza getirmeyiz”* (i.e. *we look at their physical appearance... we never think that..* in English) gibi net yargı ifadeleriyle tespit etmiştir. Çevirmen bu durumu *“if”* cümleleriyle şarta bağlayarak kaynak metindeki sabit olarak görülen toplumsal tavrı sanki bazı şartlar devam ederse bu olumsuz hal de devam edecek gibi yazarın toplumla alakalı yapmış olduğu net tespiti bozmuştur. Çevirmen, yazarın Türkçe anlatı gücü sayesindeki sıralı cümleciklerle başa çıkma yolu olarak şart oluşturma tercihinin gittiği görülmekte, fakat bu durum kaynak anlatıdaki sıralı anlatımın getirdiği zengin etkiyi oluşturamamaktadır. Çevirmen *“realm”* ve *“a caged mind”* gibi kaynak eserde geçmeyen benzetimler kullanarak yazarın aklındaki manayı muhtemelen kendi kültürel kavrayışını gözeterek metin üstü nihai anlamı ve bağlamı taşımaya çalıştığı gözükmektedir. Çevirmen, yazarın *dimağ* sahibi insanların netice itibarıyla *iç âlemleri* olacağı varsayımını da yapmış olduğu benzetimli anlatımın içine yedirdiği gözükmektedir. Bu durum çeviri metni kaynak bağlamına yaklaştırsa da eksik anlatım neticesinde edebi anlatı estetiğinden uzaklaşıldığı hissedilmektedir.

Örnek 7

Kaynak: “Dibinde bir ejderhanın yaşadığı bilinen bir kuyuya incek bir kahraman bulmak, muhakkak ki, dibinde ne olduğu hiç bilinmeyen bir kuyuya inmek cesaretini gösterecek bir insan bulmaktan daha kolaydır” (2017:11).

Hedef: “Send a hero into a dragon’s den, and his task is clear. It is a hero of another order who can summon up the courage to lower himself into a well of which we have no knowledge” (2016:1).

Bu örnekte, Ali’nin şiirsel dilinin gücü net bir şekilde görülmektedir. Türkçe dilinin sınırlarında oynayarak yapmış olduğu güçlü, imgesel benzetme ile aktardığı durum insanları akıllarında resim çizerek oluşturdukları bir görsele götürmektedir. Kaynak metindeki bu güçlü, görsel anlatıya dayalı tasvir çeviri metinde iki bağımsız cümle ile sunulmuştur. Kaynak metinde tek cümle ile niyetlenen manzara, çeviri metinde iki parçalı ve cümleleri birbirinden ayıran bir noktanın, yani okuyucu için bir duraksama fırsatı ve doğal olarak ilk cümlenin etkisinin bir miktar azaldığı bir bekleme anı doğurduğu parçalı anlatıma dönüşmüştür. Bu durumdan hareketle, çevirmenin söz konusu kaynak cümledeki karşılaştırma içeriği sunan ve şiirsel bir tonu olan cümleyi yapısal olarak hedef dilde toparlamakta zorlandığı ve dolayısıyla iki bağımsız cümle ile çeviri amacını yerine getirmeyi arzuladığı sonucuna varılabilir. Bu noktada çevirmen, söz konusu tasviri daha anlaşılır kılarak hedef okuyucunun zihninde kaynaktaki berraklıkta bir resim çizdirme gayreti gütmüş olabilir. Öte taraftan, çevirmenin çeviri metindeki bu yalın ve sade anlatı tarzının, yazarın girift ve şiirsel benzetim sanatını yansıtmadığı gayet açıktır.

Örnek 8

Kaynak: “Bu âlemin tezahürlerini dışarı vermediklerine bakıp onların manen yaşamadıklarına hükmedecek yerde, en basit bir beşer arayışıyla, bu meçhul âlemi merak etsek, belki hiç ummadığımız şeyler görmemiz, beklemediğimiz zenginliklerle karşılaşmamız mümkün olur” (2017:11).

Hedef: “It is, perhaps, easier to dismiss a man whose face gives no indication of an inner life. And what a pity that is: a dash of curiosity is all it takes to stumble upon treasures we never expected” (2016:1).

Altıncı örnekteki tasvirin hemen akabinde geçen bu devam cümlesinde, yazarın ait olduğu toplumun sıradan gözüken insanlara karşı tutumunu sorgulamaya devam ettiği görülmektedir. Yazarın oluşturduğu bağlam toplumu sorgulayıcı ve yericidir. Çevirmenin bu durumu aktarma yöntemi ise altıncı örnekteki duruma benzer bir şekilde anlamı taşıma kaygısıyla hedef dilde hedef kültüre uygun bir yeniden bağlam oluşturma şeklinde gerçekleşmiştir. Zira yazarın *biz* dili ile ortaya koyduğu toplumsal eleştiri çeviri metinde boş özne *it* ile aktarılmış ve bu da çeviri metnin yazarın esasen niyetlendiği toplum eleştirisi gayesi ile örtüşmemesine neden olmuş gözükmektedir. Yazarın eleştirel sesinin çevirmen tarafından törpülenerek bireylerden sıyrılmış ve alıcısının kim olduğu net olmayan bir aforizma tadında ifadeye dönüştüğü çıkarımı yapılabilir. Ayrıca çeviri metindeki kelime sayısının azalmış olması kaynak metindeki zengin ve katmanlı anlatıyı daha yalın ve düz hale getirmektedir.

Örnek 9

Kaynak: “Fakat insanlar nedense daha ziyade ne bulacaklarını tahmin ettikleri şeyleri araştırmayı tercih ediyorlar (2017:11).

Hedef: “That said, we rarely seek that which we do not expect to find” (2016:1).

Bu örnekte, çevirmenin kaynak cümleyi daha sade ve yalın çevirdiği gözükmektedir. Kaynak ifadedeki cümlenin yargısı olumlu iken, çeviri ifade olumsuz bir yargı kurarak anlamı vermeyi hedeflemiş gözükmektedir. Çevirmenin bu noktada gözettiği faktörün hedef kitlenin kaynak ifadedeki manayı tam manasıyla kavrayabilmesinin olduğu iddia edilebilir. Önceki örneklerde olduğu gibi, çevirmenin anlam taşınımını öne çıkararak, kaynak ifadenin estetik özelliklerini ve anlatı tarzını ikinci plana attığı görülmektedir. Çevirmenin işlevsel bir denklik oluşturma çabasının altında hedef kitlenin metni nasıl algılayabileceği sorusunun bulunduğu ifade edilebilir. Hedef kitlenin anlayış tarzına bir nevi uyarlanmış olan kaynak ifade esasen çevirmenin bir yaratım sürecinin eseri olmuştur. Bu sebeple, çevirmenin yazar ile birlikte metin üzerinde ortak yaratım misyonu güttüğü görülmektedir. Çevirmenin bu örtük müdahalesi ile ortaya çıkan söylemsel neticenin bilinçli bir karar olup olmadığı sorusu ise ortada durmaktadır.

4. TARTIŞMA

Çalışma sonucu elde edilen veriler ışığında çevirmenin sesi teorisi özelinde çeşitli çıkarımlar yapılabilir. Bu çıkarımlardan ilki Sabahattin Ali'nin yazar olarak benimsediği şiirsel ve aynı zamanda yalın ifadelerle oluşturduğu anlatı tonudur. Örnek durumlardan görüldüğü üzere Ali, romanın ana karakteri olan Raif Efendi'nin tasviri üzerinde önemle durmuş ve kullandığı her kelimeyi ve cümleyi okuyucu nezdinde en güçlü imgeyi oluşturacak nitelikte kurgulamıştır. Romanın ilk sayfasından elde edilen cümlelerde temel olarak Raif Efendi'nin karakteri hakkında hiç de özel olmayan yönler öne çıkarılmış ve sıradanlığı vurgulanmıştır. Fakat yazar her ne kadar karakterin sıradanlığından bahsetse de bunu birbiriyle sanki bir şiir diliyle bağlanmış cümlelerle gerçekleştirmiştir. Hatta bazı cümlelerin sonlarının ("*...değildi.. biriydi.. muhakkaktı..*") bir kafiye hissiyatı yaratacak nitelikte olduğu görülmektedir. Analiz kısmında bu duruma diller arasındaki doğal farklılıklardan ötürü yer verilmemiştir.

Raif Efendi'nin tasvirinde yazarın seçmiş olduğu anlatı tarzının dönüşüme uğradığı ve bu dönüşüm neticesinde niteliksel bir fakirleşme yaşadığı ifade edilebilir. Örneklerden elde edilen veriler çevirmen sesinin yazar sesini gölgelediği en belirgin bölümün Raif Efendi hakkındaki tasvirde olduğunu göstermektedir. Yazarın Raif Efendi'yi sıradan ve kendi başına biri olarak göstermeye çalıştığı bölümlerde çevirmenlerin bu insan imajının yerine daha dışa dönük ve yalnızlığı ile öne çıkmayan bir kişilik imajı çizdiği görülmüştür. Kaynakta daha derinlikli bir karakter tasavvuru var iken, çeviri versiyonda daha düz ve felsefi derinliği olmayan kişilik tanımı söz konusudur. Çeviri pratiği açısından bakıldığında bu duruma neden olan faktörler ise bazı sözcük ve ifadelerin silinmesi veya atılması ve semantik olarak eş değer ifadelerin kullanılmamasıdır.

İncelenen örneklerde sabit olan çevirmen sesi işlevsel bir eş değeri hedeflediği söylenebilir. Mümkün mertebe bir semantik denklik kurmak suretiyle çevirmen kaynak anlamı hedef okuyucunun anlayacağı bir tat ile vermeyi yeğlemiştir. Hermenötik tartışma prensibiyle bakıldığında çevirmen sesinin çok katmanlı bir analiz sonucu oluşmadığı anlaşılabilir. Bu noktada, çevirmenin çeviriye konu olan metinle anlamsal bir güven ilişkisi kurduğu, kaynak metni işgal süreciyle çeviri eylemine giriştiği, üçüncü ve dördüncü aşamalarda yani ithal etme ve telafi etme süreçlerinde ise çeşitli sıkıntılar yaşadığı veri setinde analiz edilen durumlardan gözükmektedir.

Zira, çevirmenin örtük ses müdahaleleri ile tasvir ettiği Raif Efendi imajı ile kaynak metindeki Raif Efendi'nin aynı kişiler olmadığı sonucuna varılması mümkündür. Ali'nin anlatı boyunca benimsediği yalın ama estetik duran kelimeler ve özenle seçilmiş şiirsel cümle yapıları romanın en başında okuyucu zihninde baş karakter olan Raif Efendi hakkında arzulanan kişi imgesini ören taşlar niteliğinde iken, çeviri metinde bu imajda bir dönüşüm ve değişim görülmektedir. Sonuç olarak, Raif Efendinin bu diller arası yolculukta hedef okuyucunun karşısına başkalaşarak çıktığı iddia edilebilir.

Çalışma özelinde yapılan analiz *Kürk Mantolu Madonna*'nın İngilizce çevirisinde çevirmenlerin tercihlerinin kaynak metnin anlamını, estetik yapısını ve duygusal yoğunluğunu nasıl etkilediğini açıkça ortaya koymaktadır. Theo Hermans'ın çevirmen sesi kuramı çerçevesinde, çevirmenlerin seçimleri metnin özellikle örtük ses aracılığıyla erek dilde yeniden yorumlanmasını sağlamıştır. Bu süreç, kaynak metin ile erek metin arasında anlam ve estetik yapının nasıl müzakere edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Ataseven ve Karadağ'ın (2012) ortaya koydukları çalışmada, çevirmenin erek metnin erek okur kitlesi tarafından nasıl algılanacağına dair çekincelerinin her zaman mevcut olduğunu ve bu çekincelerin sonucu olarak çevirmen kararlarının doğrudan etkilendiğini ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın benzer sonuçlar doğurduğu ifade edilebilir.

Çevirmenlerin örtük ses müdahaleleri, anlatı yapılarında eklemeler, çıkarmalar ve yeniden düzenlemeler yoluyla gerçekleşmiştir. Örneğin, "tesir" kelimesinin "haunts my thoughts" şeklinde çevrilmesi kaynak metnin duygusal yoğunluğunu dramatize etmiş ve şiirsel tonu koyulaştırmıştır. Ancak bu müdahale Raif Efendi'nin öznel mücadelesini ve "tesir" kavramının anlam derinliğini eksik bırakmıştır. Çevirmenler tarafından erek okurun beklentilerini karşılamak için yapılan bu tür dramatisasyonlar, kaynak metnin estetik sadakatinden ödün verme riski taşımaktadır. Çevirmenin örtük sesi kendini daha ince değişikliklerle de göstermiştir. "Biraz dünyadan uzak" ifadesinin çıkarılması, Raif Efendi'nin içe dönük ve melankolik kişiliğini erek metinde eksik bırakmaktadır. Benzer şekilde, "görüp de bakmadan geçtiğimiz" ifadesinin "fail to notice" şeklinde çevrilmesi, erek metindeki bilinçli kayıtsızlık tonunu yumuşatarak toplumsal eleştirinin gücünü zayıflatmıştır. Bu değişiklikler, yazarın karakter ve sosyal bağlam üzerine inşa ettiği estetik ve anlam katmanlarını erek dilde daha basit bir yapıya indirgemektedir. Ayrıca, analizde görüldüğü üzere, "muhakkaktı" gibi kesinlik ve otoriteyi vurgulayan ifadelerin çıkarılması yazarın sesini zayıflatmış ve anlatının sıradanlık temasına vurgu yapmıştır. Bu durum, çevirmenlerin yazarın niyetine sadık kalma ihtiyacı ile erek okurun dilsel ve estetik alışkanlıklarına uyum sağlama ihtiyacı arasında nasıl bir denge kurmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Bu analizler Hermans'ın çevirmen sesi kuramının temel ilkelerini doğrulamaktadır. Çevirmenlerin örtük müdahaleleri yalnızca kaynak metinden erek dil metnine aktarım yapmakla kalmamış, aynı zamanda yazarın estetik niyetini yeniden yorumlayarak erek metinde yeni bir anlam çerçevesi yaratmıştır. Çevirmen sesi kavramı üzerine çalışma ortaya koyan Kurt (2023, s. 14) benzer bir sonuca vararak, çevirmenin çeşitli ekleme, açıklama, uyarılma ve yerleştirme gibi çeviri stratejileri uygulayarak kendi sesini duyurduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, çevirmenlerin yalnızca aracı olarak değil, aynı zamanda ortak yaratıcı, yeniden yapılandırıcı güçler olarak hizmet ettikleri ortaya çıkmaktadır. Çevirmenlerin seçimleri,

kaynak metindeki estetik, kültürel ve duygusal unsurların erek metinde temsil edilmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu da Hermans'ın teorisinin, çevirmenlerin görünmezlik ve yaratıcı müdahale arasındaki rolünü açıklamak için güçlü bir araç olduğunu göstermektedir. Ancak, yazarın sesi ile çevirmenin sesi arasındaki bu diyalojik ilişkinin erek metnin okur üzerindeki etkisini nasıl şekillendirdiği konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu açıktır.

SONUÇ

Bu çalışma Theo Hermans'ın şekillendirdiği çevirmenin sesi hipotezini tartışmış ve çevirmen sesinin yazar sesi ile benzeştiği ve farklılaştığı çeviri tercihleri üzerine eğilmiştir. Çalışma romanın baş karakteri olan Raif Efendi'nin kişilik özellikleri hakkında yapılan bir betimlemeyi merkeze almıştır. Yazar Raif Efendi'yi dış görünüşü itibariyle sıradan fakat içsel manada derin bir kişi olarak resmetmiş ve onda kendisini etkileyebilecek potansiyelde bir şeylerin olduğu hissiyatını şaşkınlıkla ve şiirsel bir dille yansıtmıştır. Yazarın bu giriş bölümündeki temel maksadının Raif Efendi hakkında okuyucu üzerinde güçlü bir imge oluşturma isteği olduğu söylenebilir. Yazarın kelime ve yapı tercihleri özel ve kendine has bir anlatı tarzı oluşturmuş, bu sayede de baş karakter girift bir kişilik olarak ortaya konmuştur.

Çevirmenler Maureen Freely ve Alexander Dawe'ın örtük çeviri müdahaleleri ile yazarın sesini çeşitli nedenlerle örterek bir çift seslilik (double voice) yarattıkları görülmüştür. Bu durumun özünde hedef İngilizce okurların çeviri metni kendi kültürel, sosyal ve dilsel kavrama sınırları içerisinde özümsemeleri niyetinin yattığı öne sürülebilir. Hedef okuyucu açısından öncelikle metni kavramayı öne çıkaran bu yaklaşımın yazarın niyeti ve niyetini eyleme döktüğü dilsel temsiliyeti değişime uğratarak dönüştürdüğü görülmektedir. Bu dönüşüm neticesinde orijinal metinde Raif Efendi üzerinde kurulan ritmik, şiirsel ve kelime ve cümleler arası anlatı araçlarının çeviri metinde yaratılmadığı görülmektedir. Bunun neticesi olarak, daha sade bir anlatı tarzı, çeviri eklemeleri ve çıkarmaları özelinde gerçekleşen çeviri müdahaleleri düz, yalın ve ritmik olmayan bir dil ortaya çıkarmıştır.

Çevirmen sesinin görünür etkilerden bir diğeri de orijinal metindeki karakter ve ait olduğu dünya arasındaki ince bağın çeviri metinde korunup korunmadığı durumudur. Sabahattin Ali'nin baş karakteri trajik bir karakter olarak resmetmesi sadece kendi içsel yalnızlığıyla alakalı değil aynı zamanda da ait olduğu toplumun kendisini görmezden gelmesi ile de ilişkilidir. Baş karakterin durduğu bu kırılğan zemin Ali'nin anlatısını dayandırdığı ve ortaya koyduğu anlatsal gerilimi oluşturmuştur. Sonuç olarak, eldeki verilerden hareketle çeviri metinde bu hassas dengenin gözetildiğini söylemek iddialı olmaktadır.

Theo Hermans'ın çevirmen sesi teorisinin çevirmen kararlarının özellikle içsel derinlik ve şiirsel anlatının olduğu edebi metin tahlillerinde önemli bir tartışma aracı olduğu kanıtlanmıştır. Çevirmenin kendi hermenötik kavrayışı sonucunda ortaya koyduğu çeviri tercihleri yazar sesinin çeviri metinlerde tamamen ya da kısmen duyulmadığı durumlara yol açabileceği görülmektedir. Çift seslilik ya da çevirmen sesinin baskın olduğu durumlarda, orijinal metindeki estetik ve yaratıcı anlatımın dönüşerek yeni bir yaratım ürünü olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, çeviri metinlerde yazar sesini baskılayan ya da tamamen örten çeviri müdahalelerini anlayabilmek adına daha fazla deneysel çalışmanın yapılması gerektiği sonucuna varmıştır.

KAYNAKÇA

- Ali, Sabahattin. (2016). *Madonna in a Fur Coat*. (Translated by Maureen Freely and Alexander Dawe) UK. Penguin Books.
- Ali, Sabahattin. (2017). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları. 84. Basım
- Alvstad, Cecilia. (2014). Translation Pact. *Language and Literature*, 23 (3), 270-274.
- Ataseven, Füsün., & Karadağ, Ayşe. (2012). Kaynak Metnin "var" ve/ya "yok olma" Çekincesi: Çekinceli Söylemler ve Çekinceli Çevirmenler. *Dilbilim*(19), 115-130.
- Baker, Mona. (2018). *In other words: A coursebook on translation*. (3th ed.). New York: Routledge.
- Bosseaux, Charlotte. (2004). Point of view in translation: a corpus-based study of French translations of Virginia Woolf's *To the Lighthouse*. *Across Languages and Cultures*, 5(1), 107-122. <https://doi.org/10.1556/Acr.5.2004.1.6>
- Christiane, Nord. (2006). Translating as a Purposeful Activity: A Prospective Approach. *TEFLIN Journal*. 11. 10.11606/issn.2317-9511.tradterm.2005.49673.
- Eco, Umberto (1979), *A Theory of Semiotics*, Bloomington: Indiana University Press.
- Genette, Gerard. (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Tr. Jane E. Lewin. Cambridge: Cambridge University Press.
- Guo, Xiaohui., Ang, Lay hoon & Xie, Chaoqun. (2023). A Systematic Literature Review on the Translator's Voice. *World Journal of English Language*. <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n7p57>.
- Hermans, Theo. (1996). The Translator's Voice in Translated Narrative. *Target: International Journal of Translation Studies*, 8(1), 23-48.
- Hermans, Theo. (1997). "Çeviri Anlatıda Çevirmenin Sesi". (A. Bulut, Çev.) İstanbul: Kuram Kitap 15.
- Hermans, Theo. (1999). *Translation in Systems: Descriptive and Systemic Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome.
- Hermans, Theo. (2007). Literary Translation. In P. Kuhiwczak & K. Littau (Eds.), *A Companion to Translation Studies* (pp. 77-91). Clevedon: Multilingual Matters.
- Jiang, Chengzhi. (2012). Rethinking the translator's voice. *Neohelicon*, 39, 365-381. <https://doi.org/10.1007/S11059-012-0144-Y>.
- Karabulut, Emine. (2020). Octavia Estelle Butler'ın *Kindred* isimli eserinin Türkçe çevirisinde çevirmen kimliği ve çeviri kararlarının yan metinler aracılığıyla incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 670-689. DOI: 10.29000/rumelide.792311.
- Kurt, Gülfem. (2023). Çeviri metinlerde çevirmenin Sesi: Nil Üstünde Gevezelik romanı örneği. *Turkish Studies - Language*, 18(4), 2691-2705. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.72514>
- Liamputtong, P. (2019). *Qualitative Research Methods*. Oxford University Press.
- Losenje, Thomas Njie. (2022). Textual Analysis Approaches to Corpus-Based Translation Research. *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)*. Volume 10, Issue 9, September 2022, PP 25-35 ISSN 2347-3126 (Print) & ISSN 2347-3134 (Online) <https://doi.org/10.20431/2347-3134.1009005>
- McLaughlin, Mairi. (2008). (In)visibility: Dislocation in French and the voice of the translator. *French Studies*, 62(1), 53-64. <https://doi.org/10.1093/fs/knm233>

- Munday, Jeremy. (2008). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge.
- Taş, Seda. (2017). Orhan Kemal'in 72. Koşuş Adlı Eserinde Deyim Çevirisi ve Metnin Yeniden Anlatanı Olarak Çevirmen. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 247-259.
- Tymoczko, Maria. (1998). *Translation in a Postcolonial Context. Early Irish Literature in English Translation*. London: Routledge.
- Venuti, Lawrence. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
- Van Dijk, By Teun. (2011). *Discourse Studies and Hermeneutics*. SAGE Publications. 1-13. co.uk/journalsPermissions.nav DOI: 10.1177/1461445611412762 dis.sagepub.com
- Wang, Huiping. (2023). Tracing the translator's voice: A corpus-based study of six English translations of Daxue. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1069697>.

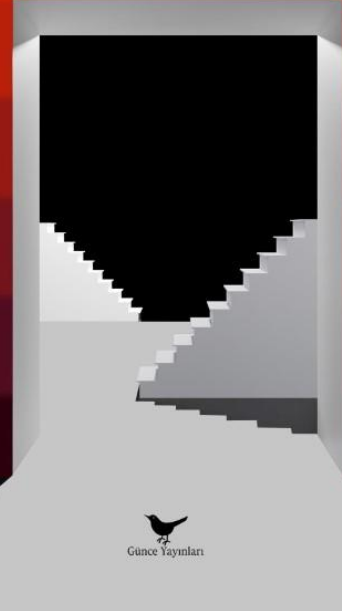
27 MAYIS DARBESİ'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

DR. FERHAT ÇETİNKAYA

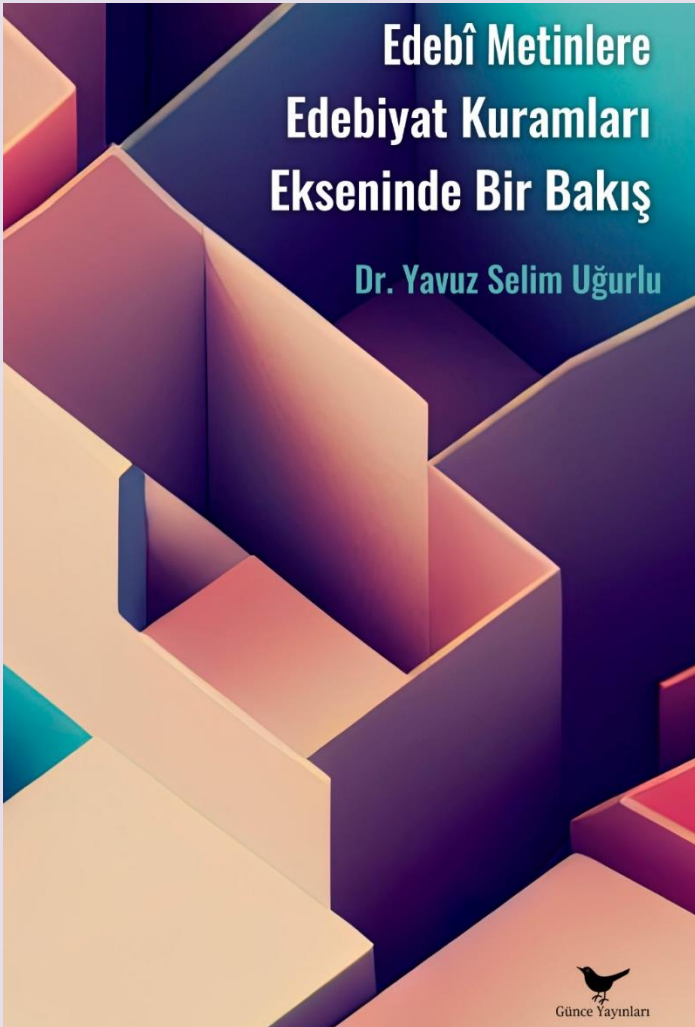
Türk Romanında Arzunun Görüngüleri

Ömriye Bayrak

Edebî Metinlere Edebiyat Kuramları Ekseninde Bir Bakış

Dr. Yavuz Selim Uğurlu

Ertuğrul Gazi Derhem

Türk Romanında Narsisizm

